

Iwona Pawlas

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach
Katedra Międzynarodowych Stosunków Ekonomicznych
iwona.pawlas@ue.katowice.pl

KRAJE GRUPY BRICS JAKO UCZESTNICY MIĘDZYNARODOWYCH OBROTÓW TOWAROWYCH

Wprowadzenie

Grupę BRICS tworzą Brazylia, Rosja, Indie i Chiny oraz RPA. O grupie BRIC mówi się od 2001 roku. Autorem tego akronimu jest J. O'Neill, który wyróżnił Brazylię, Rosję, Chiny oraz Indie jako najszybciej rozwijające się gospodarki świata na początku XXI wieku i postawił tezę, że podmioty te staną się globalnymi gospodarczymi potęgami do 2050 roku¹. Pierwszą próbą sformalizowania współpracy państw BRIC było spotkanie ministrów spraw zagranicznych podczas 61. Zgromadzenia Ogólnego ONZ we wrześniu 2006. W 2008 roku przedstawiciele krajów BRIC zdecydowali o zainicjowaniu współpracy o charakterze czterostronnym. W 2011 roku państwa BRIC rozpoczęły proces włączenia do współpracy Republiki Południowej Afryki. Obecnie można zatem mówić o grupie BRICS².

Główne czynniki determinujące połączenie Brazylii, Rosji, Indii oraz Chin w jedną grupę to: duża dynamika wzrostu gospodarczego, znaczny potencjał czynników wytwórczych, uczestnictwo w międzynarodowym transferze kapitału w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych, a także relatywnie duży udział w handlu międzynarodowym i światowym PKB. Wydaje się, że powodem powiększenia BRIC o RPA i przekształcenia BRIC w BRICS było zacieśnienie relacji handlowych i kapitałowych między krajami BRIC i RPA. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że

¹ J. O'Neill, Building Better Global Economic BRICS, „Global Economics Paper” 30th November 2001, No. 66; Por. J. Gosh, The Global Chessboard and the Role of the BRICS: Brazil, Russia, India, China, South Africa, „Third World Resurgence” 1 June 2013, No. 274.

² <http://www.brics5.co.za/about-brics/> (10.10.2013). Zob. też: N. Haibin, BRICS in Global Governance. A Progressive Force? Friedrich Ebert Stiftung, New York 2012.

poprzez włączenie RPA, grupa BRIC nie tylko powiększyła się o nowy podmiot, ale również nastąpiło jej rozszerzenie na kontynent afrykański³.

W artykule podjęto próbę analizy roli i miejsca krajów grupy BRICS w międzynarodowych obrotach towarowych na początku XXI wieku.

1. Uczestnictwo krajów grupy BRICS w międzynarodowym handlu towarowym

W tabelach 1-3 przedstawiono wielkość eksportu oraz importu krajów grupy BRICS, a także saldo ich obrotów towarowych z zagranicą⁴. Jak wynika z zaprezentowanych danych łączna wartość eksportu krajów BRICS zwiększyła się między 2000 i 2012 roku o około 600% – z 466 mld USD do 3202 mld USD, natomiast wartość ich importu wzrosła z 385 mld USD do 3000 mld USD, przy czym nieprzerwany wzrost wartości eksportu oraz importu tych gospodarek obserwowano do 2008 roku. W 2009 roku nastąpiło wyraźne zmniejszenie ich aktywności eksportowej oraz importowej w związku ze światowym kryzysem (w przypadku Rosji ograniczenie importu odnotowano w 2010 roku). Wartość eksportu Chin zwiększyła się z 232 mld USD do 2050 mld USD (wzrost o 883%), import Chin wzrósł ze 197 mld USD do 1818 mld USD w badanym okresie (wzrost o 922%); nadwyżka Chin w bilansie wzrosła zatem z 35 mld USD do 231 mld USD.

Tabela 1

Eksport krajów grupy BRICS w latach 2000-2012 (mld USD)

Kraj	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Brazylia	55,1	57,8	59,4	73,28	95,0	115,1	137,5	197,9	153,0	199,7	256,0	243,0
Rosja	105,1	104,6	134,4	162,5	245,0	317,6	355,5	471,6	303,4	376,7	520,9	529,0
Indie	43,1	44,5	44,5	57,2	69,2	76,2	112,0	176,4	168,2	201,0	299,4	294,0
Chiny	232,0	312,8	325,6	436,1	583,1	752,2	974,0	1435,0	1204,0	1506,0	1904,0	2049,0
RPA	30,8	32,3	31,8	36,8	42,0	50,9	59,1	86,1	66,5	76,9	104,5	87,0

Źródło: Dane z CIA The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> za www.indexmundi.com (15.10.2013) oraz z World Trade Report 2013, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2013_e/its13_world_trade_dev_e.htm (15.10.2013).

³ Na temat krajów grupy BRICS por.: T. Zalewski, BRICS przeciwagą USA? „Puls Biznesu” 30 marca 2013. Zob. też: S.P. Singh, M. Dube, BRICS and the World Order: A Beginner's Guide. „Foreign Policy” March-April 2011. Por. The BRIC Countries: Brazil, Russia, China, India, „Economy Watch” 29 June 2010.

⁴ Analizę porównawczą zaangażowania krajów BRICS w handel międzynarodowy prowadzi Y. Hongna, Z. Zengfeng. Zob. Y. Hongna, Z. Zengfeng, Comparative Analysis on Foreign Trade of the BRICS, „M & D Forum”, s. 166-172, <http://www.seiofbluemoountain.com/upload/product/201112/2011jjzx05a2.pdf> (16.06.2014).

Ekspert Rosji wzrósł ze 105 mld USD do 530 mld USD (wzrost o 505%), zaś import zwiększył się z 44 mld USD do 335 mld USD (wzrost o 319%); nadwyżka wzrosła do około 200 mld USD. W przypadku Brazylii odnotowano zwiększenie eksportu z 55 mld USD do 243 mld USD oraz wzrost importu z 55 mld USD do 233 mld USD (odpowiednio wzrost o 442% i 424%); w 2012 roku nadwyżka Brazylii w handlu towarowym była równa 10 mld USD. Ekspert Indii wzrósł z 43 mld USD do ponad 290 mld USD (wzrost o 675%), natomiast import zwiększył się 61 mld USD do 490 mld USD (wzrost o 804%); nastąpiło zatem pogłębienie deficytu w handlu towarowym z 18 mld USD do 196 mld USD. Wartość eksportu RPA zwiększyła się z 30 mld USD do prawie 90 mld USD (wzrost o 300%), natomiast wartość importu tego kraju wzrosła z 28 mld USD do 124 mld USD (wzrost o 443%). W przypadku RPA w latach 2000-2005, 2009 oraz 2011 notowano nadwyżkę w handlu towarowym, natomiast w pozostałych okresach uwzględnionych w badaniach (tj. w latach 2006-2008, 2010 oraz 2012) występował deficyt. W roku 2012 roku deficyt był największy – równy 37 mld USD.

Tabela 2

Import krajów grupy BRICS w latach 2000-2012 (mld USD)

Kraj	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Brazylia	55,8	57,7	46,2	48,25	61,00	78,0	91,4	173,1	127,7	187,7	219,6	233,0
Rosja	44,2	60,7	60,7	74,80	92,91	125,0	171,5	223,4	302,0	191,8	237,3	335,0
Indie	60,8	53,8	53,8	74,15	89,33	113,1	187,9	305,5	274,3	327,0	461,4	490,0
Chiny	197,0	268,6	295,3	397,40	552,40	631,8	777,9	1074,0	954,3	1307,0	1743,0	1818,0
RPA	27,6	28,1	26,6	33,90	39,40	52,9	61,5	90,6	66,0	77,0	102,6	124,0

Źródło: Ibid.

Tabela 3

Saldo obrotów towarowych krajów grupy BRICS w latach 2000-2012 (mld USD)

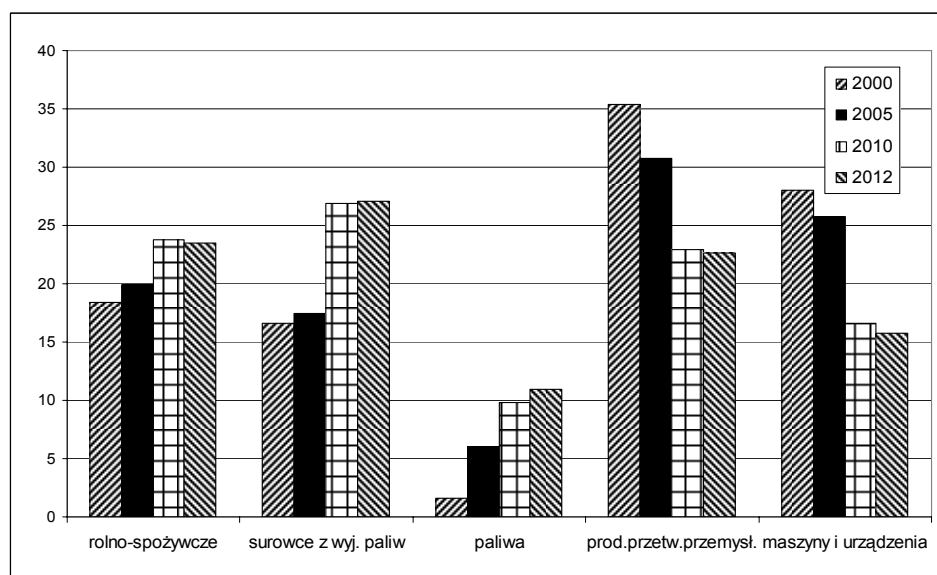
Kraj	2000	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Brazylia	-0,7	0,1	13,2	25,03	34,0	37,1	46,1	24,8	25,3	12,0	36,4	10,0
Rosja	60,9	43,9	73,7	87,7	152,09	192,6	184,0	248,2	1,4	184,9	283,6	194,0
Indie	-17,7	-9,3	-9,3	-16,95	-20,13	-36,9	-75,9	-129,1	-106,1	-126,0	-162,0	-196,0
Chiny	35,0	44,2	30,3	38,7	30,7	120,4	196,1	361,0	249,7	199,0	161,0	231,0
RPA	3,2	4,2	5,2	2,9	2,6	-2,0	-2,4	-4,5	0,5	-0,1	1,9	-37,0

Źródło: Ibid.

Duża dynamika obrotów towarowych krajów BRICS spowodowała wzrost ich znaczenia w światowych obrotach towarowych (z wyjątkiem RPA). W 2012 r. Chiny zajmowały pierwsze miejsce na liście największych eksporterów (11,1% udziału w światowym eksporcie w porównaniu do 3,9% w 2000 roku) i drugie

miejsce na liście największych importerów towarów (9,8% udziału w światowym imporcie w porównaniu do 3,3% w 2000 roku). Rosja była sklasyfikowana na ósmym miejscu pod względem eksportu (2,9% udziału w światowym eksporcie w 2012 roku w porównaniu do 1,6% w 2000 roku) i szesnastym pod względem importu towarów (1,8% udziału w światowym imporcie w porównaniu do 0,7% w 2000 roku). Indie były dziewiętnastym eksporterem (1,6% udziału w światowym eksporcie w 2012 roku w porównaniu do 0,7% w 2000 roku) i dziesiątym importerem dóbr (2,6% udziału w światowym imporcie w 2012 roku w porównaniu do 0,8% w 2000 roku) w 2012 roku. Brazylia uplasowała się na dwudziestej drugiej pozycji zarówno po stronie eksportu (1,3% udziału w światowym eksporcie w 2012 roku w porównaniu do 0,8% w 2000 roku), jak i importu (1,3% udziału w światowym imporcie w porównaniu do 0,9% w 2000 roku), natomiast RPA zajęła czterdzieste drugie miejsce pod względem eksportu towarów (0,5% udziału w światowym eksporcie w 2012 roku i w 2000 roku) i trzydzieste drugie miejsce w zakresie importu towarów (0,7% udziału w światowym eksporcie w 2000 roku w porównaniu do 0,4% w 2000 roku).

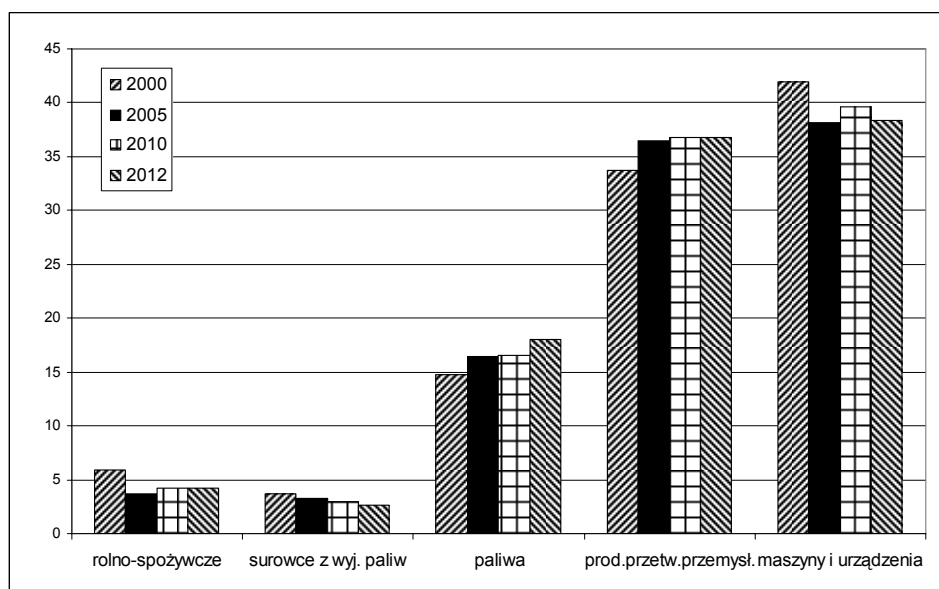
W celu zidentyfikowania wiodących grup towarowych w eksporcie oraz imporcie badanych krajów przeanalizowano strukturę towarową ich handlu zagranicznego na podstawie klasyfikacji SITC (Standard International Trade Classification).

Rys. 1. Struktura eksportu Brazylii według grup towarów na podstawie klasyfikacji SITC (udziały %)

Źródło: Dane z: Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2009, GUS, Warszawa 2009; Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2011, GUS, Warszawa 2011, Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2013, GUS, Warszawa 2013.

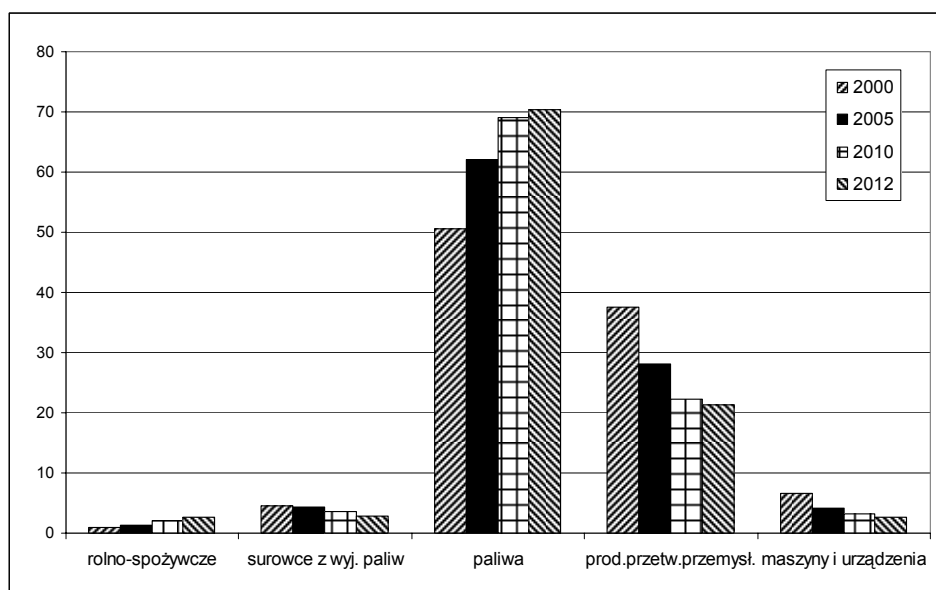
W badanym okresie zachodziły duże zmiany w strukturze eksportu Brazylii. Na początku okresu analizy najważniejszą grupą towarów w eksporcie Brazylii były produkty przetwórstwa przemysłowego, które stanowiły ponad 35%. Ich udział jednak stopniowo malał i w latach 2010-2012 wynosił już około 22%-23%. Na drugim miejscu w roku 2000 znalazły się maszyny i urządzenia, które stanowiły około 28% eksportu Brazylii. Ich udział również stopniowo malał i w roku 2012 był równy około 16%. W przypadku artykułów rolno-spożywczych, surowców (w tym paliw) zaobserwowano przeciwne zmiany, tj. stopniowy wzrost ich udziału w brazylijskim eksporcie. Udział artykułów rolno-spożywczych zwiększył się z 18% do 23%, udział surowców z wyjątkiem paliw wzrósł o dziesięć punktów procentowych (z 16,6% do 27%), natomiast udział paliw zwiększył się z 1,6% do prawie 11% (rysunek 1).

Rys. 2. Struktura importu Brazylii według grup towarów na podstawie klasyfikacji SITC (udziały %)

Źródło: Ibid.

Struktura brazylijskiego importu nie wykazywała tak dużych zmian. Dominujące znaczenie miały maszyny i urządzenia oraz produkty przetwórstwa przemysłowego. Udział maszyn i urządzeń stanowił około 42% importu Brazylii w 2000 roku i zmniejszył się do 38% w 2012 roku. Udział produktów przetwórstwa przemysłowego zwiększył się z około 34% w 2000 roku do prawie 37% w 2012 roku. Paliwa były trzecią grupą towarów w brazylijskim imporcie w całym badanym okresie. Ich udział wykazywał tendencję wzrostową (nastąpił wzrost udziału paliw z 14,8% w 2000 roku. do 18% w 2012 roku) (rysunek 2).

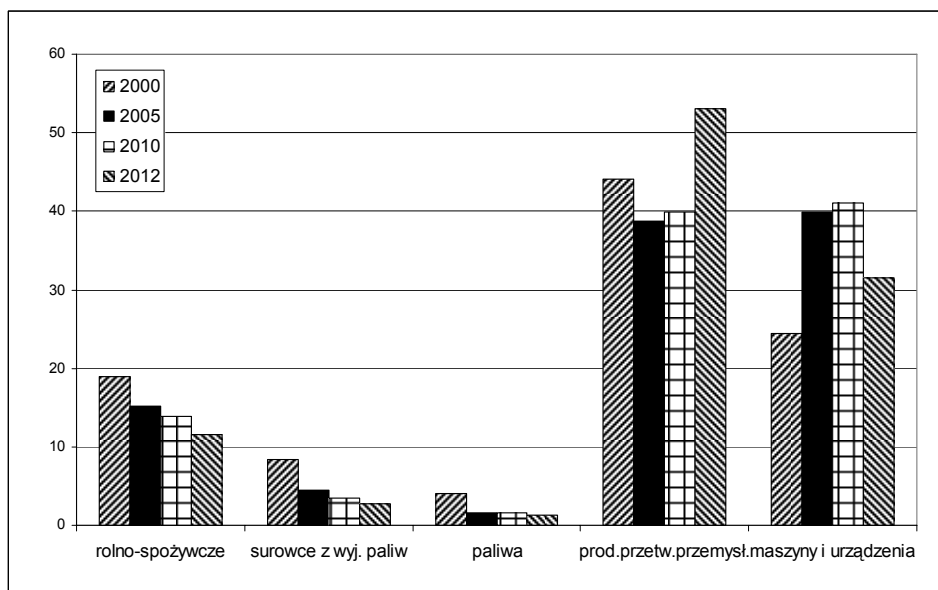

Rys. 3. Struktura eksportu Rosji według grup towarów na podstawie klasyfikacji SITC (udziały %)

Źródło: Ibid.

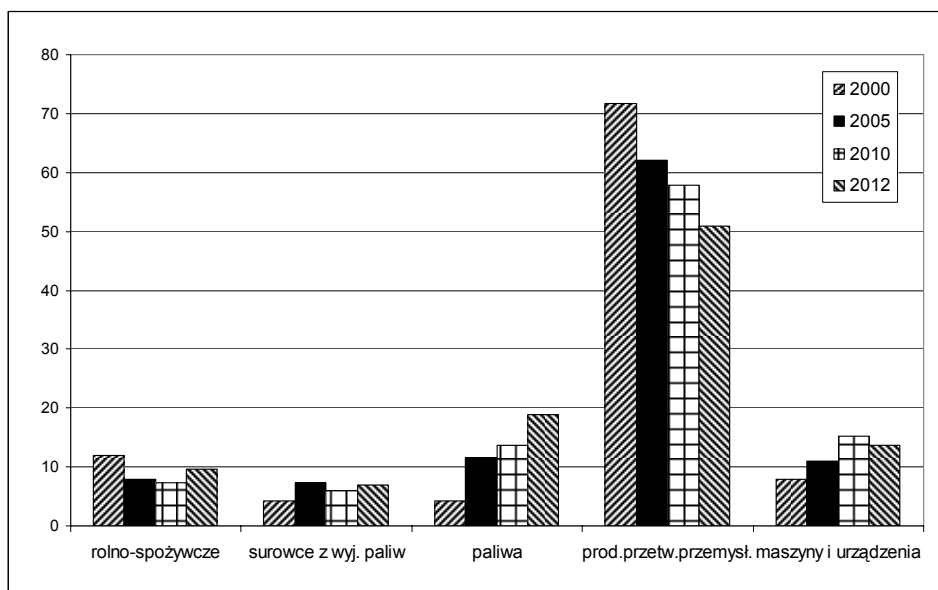
Koncentracja towarowa eksportu Rosji była największa wśród analizowanych podmiotów. Paliwa były wyraźnie dominującą grupą towarów w rosyjskim eksporcie. Ich udział wynosił 50% w 2000 roku i stopniowo zwiększał się, by osiągnąć 70% w 2012 roku. Na drugim miejscu znalazły się produkty przetwórstwa przemysłowego, jednak w przypadku udziału tej grupy towarów odnotowano tendencję spadkową. Produkty przetwórstwa przemysłowego stanowiły 37% rosyjskiego eksportu w 2000 roku i 21,4% w 2012 roku. Zatem dwie wymienione grupy towarów odpowiadały za około 90% całego eksportu Rosji w badanym okresie. Udział każdej z pozostałych grup towarów, tj. artykułów rolno-spożywczych, surowców z wyjątkiem paliw oraz maszyn i urządzeń nie przekraczał kilku procent (rysunek 3).

W imporcie Rosji dominujące znaczenie miały produkty przetwórstwa przemysłowego (ich udział zwiększył się z 44% w 2000 roku do 53% w 2012 roku) oraz maszyny i urządzenia (nastąpił wzrost ich udziału z 25% w 2000 r. do około 40% w latach 2005-2010, w 2012 roku stanowiły one nieco ponad 30% importu Rosji). Udział artykułów rolno-spożywczych, surowców z wyjątkiem paliw oraz paliw w rosyjskim imporcie malał w całym badanym okresie. Łącznie stanowiły one 30% w 2000 roku i tylko 15% w 2012 roku. Udział artykułów rolno-spożywczych zmniejszył się z 19% do 11% (rysunek 4).

Rys. 4. Struktura importu Rosji według grup towarów na podstawie klasyfikacji SITC (udziały %)

Źródło: Ibid.

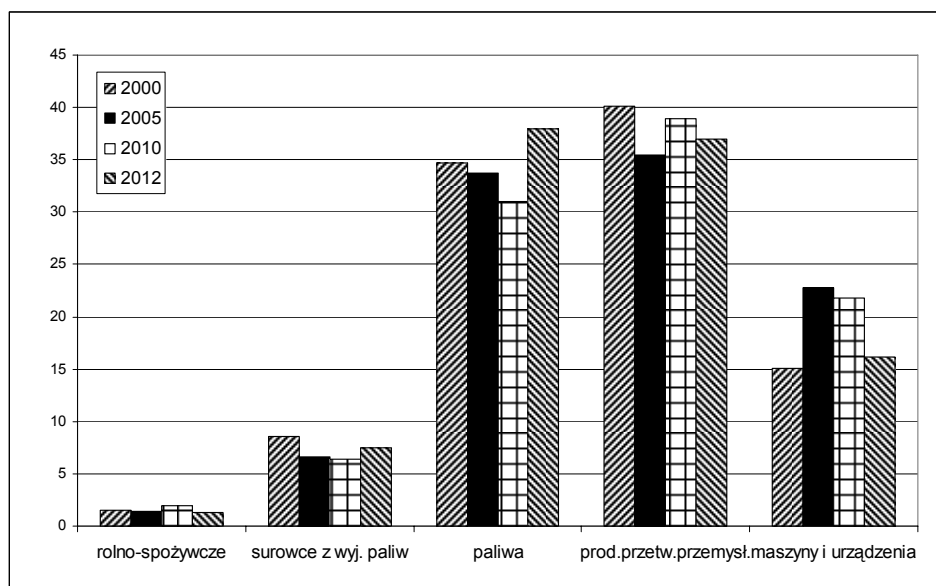

Rys. 5. Struktura eksportu Indii według grup towarów na podstawie klasyfikacji SITC (udziały %)

Źródło: Ibid.

Najważniejszą grupę towarów w eksporcie Indii stanowiły produkty przetwórstwa przemysłowego, jednak ich udział stopniowo się zmniejszał (z prawie 72% w 2000 roku do 51% w 2012 roku). Zaobserwowano natomiast znaczny wzrost udziału paliw (z 4% do prawie 19%) oraz maszyn i urządzeń (z 8% do 14%) w indyjskim eksporcie. Nastąpił ponadto niewielki spadek znaczenia artykułów rolno-spożywczych w eksporcie Indii (z 12% do 10%) oraz nieznaczny wzrost udziału surowców z wyjątkiem paliw (z 4% do 7%) (rysunek 5).

Import Indii koncentrował się na produktach przetwórstwa przemysłowego oraz paliwach. Łączny udział tych dwóch grup towarów wynosił około 75% w badanym okresie. Udział paliw zwiększył się z 35% w 2000 roku do 38% w 2012 roku, natomiast udział produktów przetwórstwa przemysłowego stanowił odpowiednio 40% i 37%. Znaczenie maszyn i urządzeń w imporcie Indii to około 15% w 2000 roku i 2012 roku i aż 22% w latach 2005-2010 (rysunek 6).

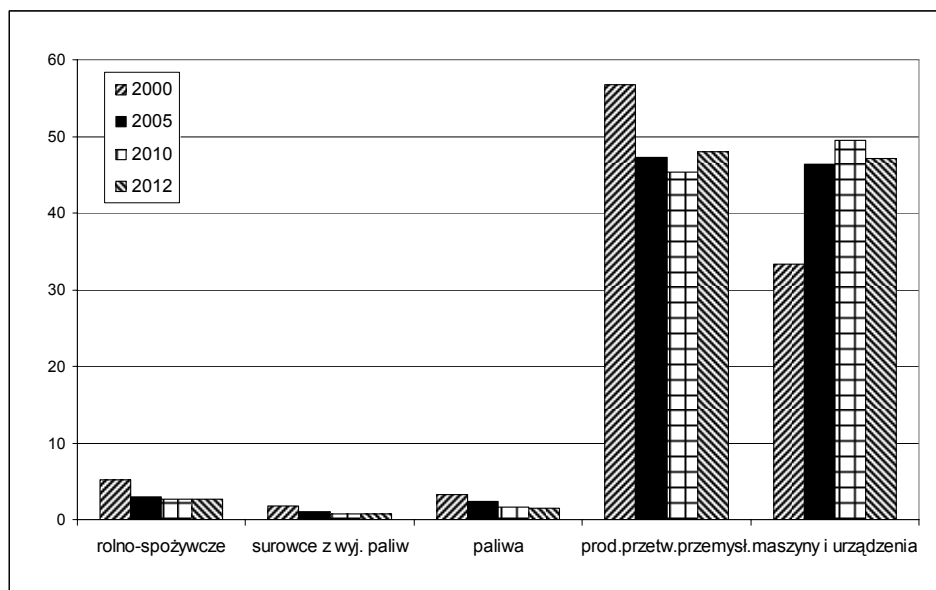

Rys. 6. Struktura importu Indii według grup towarów na podstawie klasyfikacji SITC (udziały %)

Źródło: Ibid.

W badanym okresie eksport Chin koncentrował się na produktach przetwórstwa przemysłowego oraz maszynach i urządzeniach. Udział produktów przetwórstwa przemysłowego zmniejszył się jednak z prawie 57% w 2000 roku do około 48% w 2012 roku, natomiast udział maszyn i urządzeń wyraźnie wzrósł z 33% w 2000 roku do 47% w 2012 roku. Łącznie te dwie grupy towarów odpowiadały za 90% chińskiego eksportu w 2000 roku i 95% w roku 2012 (rysunek 7). W imporcie Chin także dominowały produkty przetwórstwa prze-

mysłowego oraz maszyny i urządzenia, jednak ich udział był mniejszy niż po stronie eksportu i wykazywał tendencję spadkową. W przypadku produktów przetwórstwa przemysłowego było to 38% w 2000 roku i 29% w 2012 roku, natomiast w odniesieniu do maszyn i urządzeń – odpowiednio 41% i 36%. Trzeba zwrócić uwagę na rosnący udział paliw (z 9% do 17%) oraz surowców z wyjątkiem paliw (z 9% do 15,6%) w chińskim imporcie. Natomiast artykuły rolno-spożywcze stanowiły zaledwie 1,4-2,3% chińskiego importu w badanym okresie (rysunek 8).

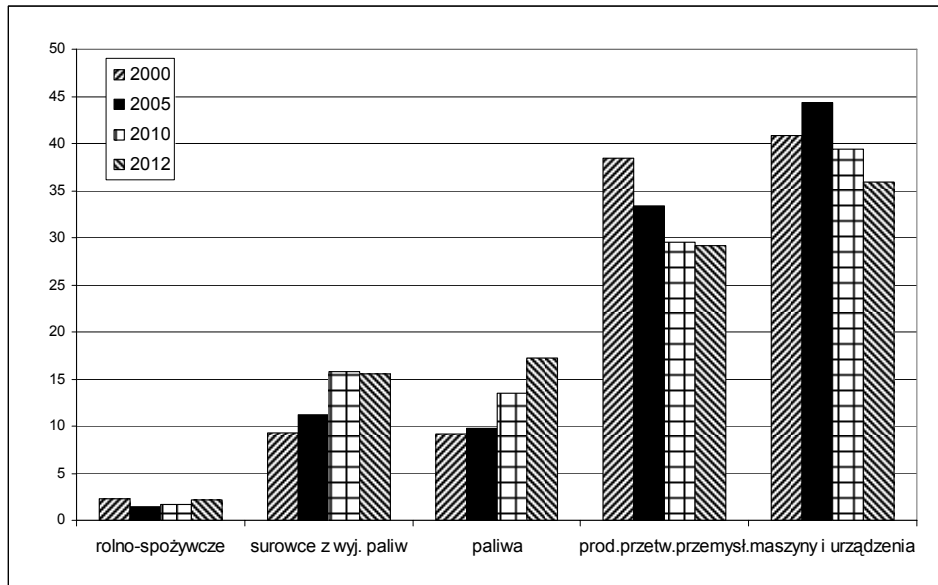

Rys. 7. Struktura eksportu Chin według grup towarów na podstawie klasyfikacji SITC (udziały %)

Źródło: Ibid.

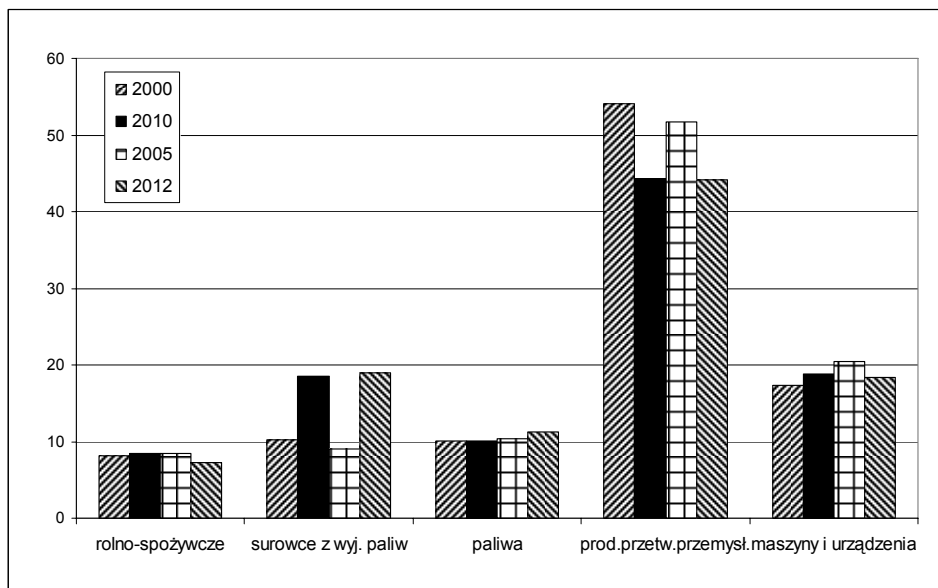
W eksporcie RPA wiodące znaczenie miały produkty przetwórstwa przemysłowego. Ich udział to 54% w 2000 roku i 44% w 2012 roku (a zatem spadek o dziesięć punktów procentowych). Na drugim miejscu znalazły się maszyny i urządzenia, których udział oscylował między 17,5% i 20,5%. Trzeba także podkreślić rosnące znaczenie eksportu surowców z wyjątkiem paliw (wzrost udziału tej grupy towarów 10% do 19%) (rysunek 9).

Po stronie importu RPA najważniejsze znaczenie miały w badanym okresie dwie grupy towarów: produkty przetwórstwa przemysłowego oraz maszyny i urządzenia, chociaż w obu przypadkach zaobserwowano stopniowy spadek udziału w globalnym imporcie RPA. Łącznie stanowiły one 77% w 2000 roku i 69% w 2012 roku. W latach 2000-2012 nastąpił ponadto wyraźny wzrost znaczenia paliw w imporcie RPA (udział tej grupy towarów w imporcie analizowanego kraju zwiększył się z 14,3% do 22,5%) (rysunek 10).

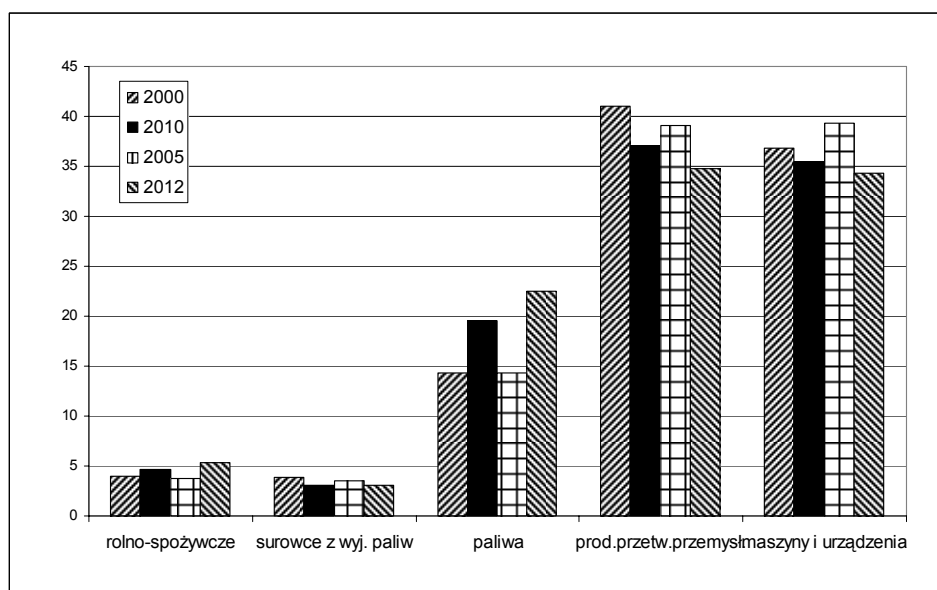

Rys. 8. Struktura importu Chin według grup towarów na podstawie klasyfikacji SITC (udziały %)

Źródło: Ibid.

Rys. 9. Struktura eksportu RPA według grup towarów na podstawie klasyfikacji SITC (udziały %)

Rys. 10. Struktura importu RPA według grup towarów na podstawie klasyfikacji SITC (udziały %)

2. Przewaga komparatywna krajów grupy BRICS w handlu

W celu zidentyfikowania obszarów, w których kraje grupy BRICS wypracowały przewagi komparatywne w handlu zastosowano wskaźnik ujawnionej przewagi komparatywnej (RCA) B.Balassy⁵. Jego formuła to⁶:

$$RCA_{iy} = \frac{\frac{Ex_{iy}}{\sum Ex_{iy}}}{\frac{Im_{iy}}{\sum Im_{iy}}}$$

gdzie:

Ex – eksport,

Im – import, i – sekcja towarowa,

y – partner handlowy.

⁵ W tej części badań analizę zakończono na roku 2011, gdyż dane na temat struktury handlu krajów BRICS według sekcji CN za rok 2012 nie były dostępne.

⁶ Handel zagraniczny: metody, problemy, tendencje, red. K. Budzowski, S. Wydymus, część I, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 1999, s.10.

Wartość wskaźnika RCA powyżej 1 oznacza uzyskanie przez analizowany kraj przewagi komparatywnej w handlu towarami danej sekcji towarowej⁷. Wyniki obliczeń dla krajów BRICS przedstawiono w tabelach 4-8.

W przypadku Brazylii ujawnioną przewagą komparatywną w całym badanym okresie odnotowano dla jedenastu sekcji towarowych. Zdecydowanie największa przewaga wystąpiła w handlu: drewnem i wyrobami z drewna (sekcja IX), bronią i amunicją (sekcja XIX) oraz przetworami spożywczymi (sekcja IV). W niektórych latach poziom RCA dla tych sekcji osiągał wartość przekraczającą 10, a nawet 20, co wskazuje na bardzo dużą przewagę Brazylii na rynku światowym.

Tabela 4

Ujawniona przewaga komparatywna Brazylii w latach 2005-2011

Sekcja CN	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
I	4,22	4,58	4,33	4,86	5,00	3,66	3,61	2,63
II	3,27	3,09	2,91	3,18	3,48	4,04	3,91	4,91
III	4,67	4,44	3,09	3,26	3,48	2,01	1,89	2,01
IV	9,11	9,27	10,20	10,52	11,88	11,68	11,32	8,29
V	0,66	0,68	0,76	0,90	1,05	1,35	1,99	2,02
VI	0,24	0,28	0,32	0,32	0,28	0,32	0,34	0,30
VII	0,44	0,48	0,52	0,58	0,46	0,51	0,43	0,41
VIII	1,05	1,03	0,76	0,63	0,47	0,37	0,26	0,17
IX	22,60	21,60	16,62	27,54	13,34	12,03	11,51	8,14
X	2,10	2,25	2,33	2,81	3,19	3,40	3,82	3,30
XI	0,95	0,91	0,63	0,64	0,53	0,45	0,38	0,37
XII	8,27	8,18	6,88	5,57	4,14	2,85	2,82	1,91
XIII	2,11	2,02	2,24	2,06	1,49	1,35	1,10	0,78
XIV	2,05	2,07	2,07	2,08	2,26	3,73	3,26	3,25
XV	1,81	1,80	1,54	1,54	1,61	1,36	1,03	1,16
XVI	0,48	0,49	0,49	0,53	0,41	0,34	0,31	0,30
XVII	1,72	1,70	1,42	1,40	1,14	0,74	0,72	0,60
XVIII	0,11	0,10	0,11	0,11	0,11	0,10	0,10	0,11
XIX	21,29	20,35	10,97	25,47	15,68	16,00	5,80	11,17
XX	1,78	1,76	1,33	1,60	0,92	0,79	0,59	0,47
XXI	0,98	1,19	1,33	0,46	0,69	5,11	2,16	2,79
XXII	–	1874,57	1347,38	0,40	62456,71	–	771,53	–

Nota:

I – Zwierzęta żywe i produkty poch. zwierzęcego.

II – Produkty pochodzenia roślinnego.

III – Tłuszcze i oleje.

IV – Przetwory spożywcze.

XII – Obuwie, nakrycia głowy itp.

XIII – Wyroby z kamienia, ceramiczne, szkło.

XIV – Perły, kamienie szlachetne i wyroby.

XV – Metale nieszlachetne i wyroby.

⁷ RCA może przyjmować wartości znacznie powyżej 1 (powyżej 10, a w skrajnych przypadkach nawet powyżej 50 czy 100). Im wyższa wartość RCA, tym wyraźniejsza przewaga komparatywna badanego kraju w handlu z określonym partnerem handlowym (światem, grupą krajów, pojedynczym krajem).

V – Produkty mineralne.	XVI – Maszyny i urządzenia, sprzęt elektr. elektrotechn.
VI – Produktu przemysłu chemicznego.	XVII – Sprzęt transportowy.
VII – Tworzywa sztuczne i wyroby.	XVIII – Przyrządy i aparaty opt., fotograf., pomiar., kontr.
VIII – Skóry i wyroby.	XIX – Broń i amunicja.
IX – Drewno i wyroby z drewna.	XX – Różne wyr. gotowe – meble, prefabr. bud., zabawki.
X – Ścier drzewny, papier, tektura i wyroby.	XXI – Dzieła sztuki, przedmioty kolekcjonerskie i antyki.
XI – Materiały włókiennicze i wyroby.	

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych CIA World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, za www.indexmundi.com (15.06.2014) oraz z World Trade Report 2013, http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/its2013_e/its13_world_trade_dev_e.htm (15.06.2014).

Brazylia osiągała także przewagę w handlu zwierzętami żywymi i produktami pochodzenia zwierzęcego (sekcja I), produktami pochodzenia roślinnego (sekcja II), tłuszczami i olejami (sekcja III), ścierem drzewnym, papierem i tekturą (sekcja X), obuwiem i nakryciami głowy (sekcja XII), wyrobami z kamienia, ceramicznymi i szkłem (sekcja XIII), perłami, kamieniami szlachetnymi i wyrobami z nich (sekcja XIV) oraz metalami nieszlachetnymi i wyrobami (sekcja XV) (tabela 4).

Rosja osiągnęła ujawnioną przewagę komparatywną w pięciu sekcjach towarowych. Jak już wcześniej zaznaczono, handel paliwami stanowi najważniejszy obszar rosyjskiego eksportu. Efektem jest niezwykle wysoki poziom wskaźnika RCA dla handlu Rosji w ramach sekcji V – produkty mineralne; dodatkowo zaobserwowano wyraźną tendencję wzrostową tego indeksu: w badanym okresie indeks RCA dla rosyjskiego handlu produktami mineralnymi zwiększył się z około 20 do prawie 57.

Tabela 5

Ujawniona przewaga komparatywna Rosji w latach 2005-2011

Sekcja CN	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
I	2	3	4	5	6	7	8	9
I	0,05	0,06	0,05	0,06	0,05	0,13	0,16	0,15
II	0,17	0,19	0,19	0,41	0,28	0,30	0,19	0,29
III	0,13	0,15	0,34	0,37	0,34	0,55	0,34	0,39
IV	0,09	0,10	0,12	0,16	0,16	0,17	0,14	0,12
V	18,80	19,67	19,76	25,98	22,57	30,76	44,04	56,71
VI	0,41	0,40	0,39	0,49	0,62	0,38	0,45	0,49
VII	0,24	0,23	0,22	0,26	0,25	0,27	0,29	0,28
VIII	0,28	0,27	0,22	0,11	0,08	0,07	0,05	0,06
IX	8,55	8,57	8,65	9,32	5,65	5,63	5,36	4,66
X	0,49	0,53	0,53	0,56	0,53	0,47	0,60	0,60
XI	0,08	0,12	0,08	0,07	0,04	0,03	0,03	0,03
XII	0,02	0,03	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
XIII	0,13	0,15	0,20	0,23	0,21	0,28	0,21	0,14
XIV	10,54	11,63	49,53	35,88	8,49	4,58	18,04	19,31
XV	2,08	2,06	2,10	1,97	1,85	1,87	1,73	1,44

cd. tabeli 5

1	2	3	4	5	6	7	8	9
XVI	0,11	0,12	0,11	0,11	0,10	0,13	0,10	0,08
XVII	0,12	0,13	0,10	0,08	0,07	0,10	0,09	0,05
XVIII	0,16	0,15	0,11	0,11	0,10	0,14	0,15	0,11
XIX	1,57	1,56	1,40	1,05	0,58	0,59	0,39	0,52
XX	0,09	0,10	0,10	0,10	0,08	0,09	0,09	0,04
XXI	0,06	0,05	0,13	0,10	0,06	0,01	0,21	0,07
XXII	1,22	1,51	3,84	1,60	1,84	1,39	0,89	8,21

Źródło: Ibid.

Przewaga komparatywna Rosji wystąpiła także w handlu:

- drewnem i wyrobami z drewna (indeks RCA zmniejszył się około 8,6 do 4,6 w badanym okresie),
- perłami, kamieniami szlachetnymi i wyrobami z nich – ze względu na specyfikę tej sekcji, wskaźnik RCA podlegał bardzo dużym wahaniom (od 4,5 do 50),
- metalami nieszlachetnymi i wyrobami (indeks RCA oscylował w granicach 1,5-2,0; tabela 5).

Tabela 6

Ujawniona przewaga komparatywna Indii w latach 2005-2011

Sekcja CN	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
I	86,23	86,13	71,47	75,10	64,25	53,91	38,43	33,72
II	5,44	5,38	3,97	3,08	6,04	3,63	4,63	7,28
III	0,21	0,19	0,22	0,26	0,37	0,18	0,21	0,21
IV	3,36	3,38	14,39	15,53	19,50	3,60	5,23	12,28
V	0,22	0,21	0,17	0,18	0,16	0,15	0,15	0,10
VI	1,24	1,28	1,46	1,36	1,23	1,25	1,47	1,40
VII	1,61	1,51	1,71	1,29	1,46	0,90	0,99	1,28
VIII	31,14	31,04	29,65	23,56	23,19	18,24	15,35	14,34
IX	0,28	0,26	0,31	0,27	0,32	0,17	0,18	0,17
X	0,37	0,38	0,38	0,42	0,46	0,48	0,42	0,43
XI	9,66	9,79	11,77	11,96	13,34	12,03	13,82	13,45
XII	17,81	17,72	16,24	16,40	17,54	16,14	11,91	11,92
XIII	2,41	2,31	2,67	2,51	2,62	2,27	2,25	1,93
XIV	0,99	1,02	1,20	1,14	1,16	1,28	0,88	0,97
XV	1,55	1,57	2,06	1,78	2,29	1,52	2,29	1,57
XVI	0,48	0,47	0,50	0,50	0,68	0,63	0,63	0,67
XVII	1,11	1,14	0,77	1,23	1,00	1,55	2,49	3,49
XVIII	0,39	0,40	0,42	0,38	0,47	0,45	0,48	0,54
XIX	1,11	1,13	2,03	1,07	1,63	1,01	4,25	1,91
XX	1,79	1,88	1,72	1,59	1,81	1,63	1,58	1,53
XXI	66,23	68,05	25,78	13,57	23,63	15,27	12,63	8,12
XXII	0,98	1,21	0,93	1,13	0,50	2,37	0,90	2,18

Źródło: Ibid.

Poziom wskaźnika RCA dla handlu Indii wskazał na przewagę komparatywną tego podmiotu w jedenastu sekcjach towarowych (I, II, IV, VIII, XI, XII, XIII, XV, XIX, XX oraz XXI).

Tabela 7

Ujawniona przewaga komparatywna Chin w latach 2005-2011

Sekcja CN	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
I	1,46	1,45	1,39	1,12	1,07	1,44	1,33	1,24
II	0,61	0,60	0,62	0,57	0,34	0,41	0,41	0,41
III	0,08	0,07	0,06	0,03	0,04	0,03	0,04	0,04
IV	2,58	2,58	2,57	2,62	2,23	2,01	1,82	1,77
V	0,16	0,15	0,10	0,08	0,08	0,05	0,04	0,04
VI	0,51	0,52	0,52	0,56	0,68	0,63	0,70	0,74
VII	0,48	0,49	0,49	0,50	0,52	0,49	0,54	0,65
VIII	12,98	12,89	11,27	9,47	8,70	9,18	8,94	8,26
IX	1,29	1,31	1,35	1,08	1,10	1,03	0,79	0,63
X	0,32	0,37	0,42	0,45	0,43	0,49	0,50	0,52
XI	4,02	4,08	4,55	5,52	6,21	6,86	6,53	6,28
XII	22,98	27,94	26,33	24,74	22,48	26,19	28,60	25,39
XIII	3,11	3,24	3,31	3,34	3,83	4,30	3,94	3,91
XIV	1,33	1,31	1,16	0,99	0,87	0,94	1,03	1,71
XV	0,89	0,92	1,10	1,07	1,32	0,73	0,92	1,13
XVI	1,04	1,05	1,08	1,17	1,30	1,35	1,41	1,48
XVII	1,17	1,18	1,00	1,19	1,37	1,14	1,20	1,22
XVIII	0,45	0,46	0,46	0,44	0,47	0,52	0,56	0,61
XIX	9,33	9,68	15,98	22,18	20,10	10,03	28,05	13,28
XX	16,98	17,95	17,77	15,59	18,36	16,43	15,86	18,57
XXI	4,98	5,22	4,10	5,92	2,66	3,87	5,56	8,26
XXII	0,88	0,66	0,89	0,67	0,30	0,41	0,07	0,04

Źródło: Ibid.

Jednak analizując obszary przewag komparatywnych wypracowywanych na rynku światowym przez Indie, szczególną uwagę należy zwrócić na następujące sekcje towarowe:

- sekcja I – Zwierzęta żywe i produkty pochodzenia zwierzęcego (RCA od 33,7 do 86,2; jednak wyraźna tendencja spadkowa),
- sekcja VIII – skóry i wyroby (RCA od 14,3 do 31,1; również wyraźna tendencja spadkowa),
- sekcja XII – obuwie, nakrycia głowy (RCA od 11,9 do 17,7 oraz tendencja malejąca),
- sekcja XI – materiały włókiennicze i wyroby (indeks RCA zwiększył się z 9,8 do 13,5) (patrz tabela 6).

Tabela 8

Ujawniona przewaga komparatywna RPA w latach 2005-2011

Sekcja	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
I	1,67	1,74	1,68	1,65	1,88	1,81	1,64	1,18
II	2,78	2,79	2,08	1,63	2,15	2,17	2,31	1,81
III	0,14	0,13	0,11	0,07	0,17	0,22	0,22	0,21
IV	2,20	2,18	1,92	1,48	1,30	1,39	1,37	1,09
V	0,96	0,94	0,86	0,99	0,85	1,07	1,33	1,39
VI	0,81	0,79	0,73	0,69	0,72	0,67	0,59	0,57
VII	0,54	0,52	0,49	0,40	0,51	0,51	0,42	0,41
VIII	0,78	0,77	0,68	0,69	0,58	0,48	0,51	0,50
IX	2,39	2,38	1,91	1,33	1,65	1,47	1,54	1,19
X	1,70	1,69	1,45	1,47	1,40	1,46	1,57	1,62
XI	0,44	0,43	0,35	0,39	0,34	0,30	0,23	0,23
XII	0,06	0,07	0,07	0,06	0,08	0,06	0,06	0,05
XIII	0,55	0,53	0,49	0,37	0,31	0,34	0,30	0,28
XIV	9,00	9,02	12,28	12,57	13,45	15,72	14,62	20,89
XV	4,34	4,31	3,60	3,53	3,82	3,71	3,58	2,75
XVI	0,45	0,43	0,46	0,49	0,44	0,41	0,40	0,38
XVII	0,77	0,79	0,87	0,75	1,12	1,06	0,87	0,71
XVIII	0,18	0,18	0,18	0,20	0,22	0,25	0,20	0,20
XIX	0,81	0,80	0,65	0,63	0,59	0,56	0,53	0,41
XX	1,08	1,10	0,16	1,01	1,30	1,19	1,15	0,82
XXI	0,01	0,00	0,04	0,01	0,01	0,00	0,01	0,02

Źródło: Ibid.

W przypadku Chin ujawnioną przewagę komparatywną w całym badanym okresie odnotowano dla jedenastu sekcji towarowych (I, IV, VIII, XI, XII, XIII, XVI, XVII, XIX, XX oraz XXI). Najwyższy poziom indeksu RCA wystąpił dla handlu obuwiami i nakryciami głowy (22,5 – 28,6) oraz różnymi wyrobami gotowymi (w tym meblami, zabawkami, prefabrykatami budowlanymi – od 15,5 do 18,5. Indeks RCA rzędu 8,5 – 12,5 był również charakterystyczny dla chińskiego handlu skórą i wyrobami skózanymi (tabela 7).

Analizując handel RPA, zaobserwowano przewagę komparatywną w siedmiu sekcjach towarowych (I, II, IV, IX, X, XIV, XV). Tylko dla sekcji XIV (Perły, kamienie szlachetne, wyroby) poziom indeksu RCA był wysoki i rosnący (od 9,0 do 20,9). W przypadku handlu metalami nieszlachetnymi i wyrobami (sekcja XV) wartość wskaźnika RCA oscylowała w granicach 2,7-4,3, natomiast w pozostałych sekcjach RCA rzadko przekraczał 2,0 (tabela 8).

Podsumowanie

Brazylia, Rosja, Indie, Chiny oraz RPA to grupa niezwykle zróżnicowana pod wieloma względami. Niewątpliwie jednak wyodrębnienie tych gospodarek jako tzw. grupy BRICS jest zasadne ze względu na ich rosnące znaczenie jako podmiotów gospodarki światowej. Przeprowadzona analiza wykazała rosnące zaangażowanie krajów grupy BRIC w międzynarodowy handel towarowy (dynamika oraz intensywność międzynarodowych powiązań handlowych RPA jest znacznie mniejsza niż pozostałych podmiotów objętych analizą). W badanym okresie Brazylia, Indie oraz Chiny wypracowały przewagi komparatywne w handlu w jedenastu sekcjach towarowych, Rosja osiągnęła przewagę w pięciu sekcjach towarowych, natomiast w przypadku RPA przewagę komparatywną zaobserwowano dla siedmiu sekcji towarowych. Wartości wskaźnika RCA dla części sekcji towarowych były niespotykanie wysokie. Dla pełniejszej oceny uczestnictwa krajów BRICS w światowych obrotach towarowych niezbędne wydaje się przeprowadzenie analizy struktury geograficznej obrotów, w tym określenie zmian w zakresie handlu wewnątrz BRICS, a także zidentyfikowanie obszarów przewag komparatywnych w relacjach z wiodącymi partnerami handlowymi badanych podmiotów.

Literatura

- CIA: The World Factbook, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>.
- Gosh J., The Global Chessboard and the Role of the BRICS: Brazil, Russia, India, China, South Africa, „Third World Resurgence” 1 June 2013, No. 274.
- Haibin N., BRICS in Global Governance. A Progressive Force? Friedrich Ebert Stiftung, New York 2012.
- Handel zagraniczny: metody, problemy, tendencje, red. K. Budzowski, S. Wydymus, część I, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków 1999.
- Hongna Y., Zengfeng Z., Comparative Analysis on Foreign Trade of the BRICS, „M & D Forum”, <http://www.seiofbluemountain.com/upload/product/201112/2011jjzx05a2.pdf> (16.06.2014).
- <http://www.brics5.co.za/about-brics/> (10.10.2013).
- O'Neill J., Building Better Global Economic BRICS, „Global Economics Paper” 30th November 2001, No. 66.
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2009, GUS, Warszawa 2009,
- Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2011, GUS, Warszawa 2011,

Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2013, GUS, Warszawa 2013.

Singh S.P., Dube M., BRICS and the World Order: A beginner's Guide „Foreign Policy” March-April 2011.

World Trade Report 2013, http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2013_e/its13_world_trade_dev_e.htm (15.10.2013).

Index Mundi – Country Facts, www.indexmundi.com (15.10.2013).

The BRIC countries: Brazil, Russia, China, India, „Economy Watch” 29 June 2010.

Zalewski T., BRICS przeciwczą USA? „Puls Biznesu” 30 marca 2013.

Streszczenie

Grupę BRICS tworzą Brazylia, Rosja, Indie, Chiny oraz RPA. Kraje te są uważane za jedne z najbardziej dynamicznie rozwijających się podmiotów w XXI wieku. Ich rola w gospodarce światowej rośnie, co znajduje odzwierciedlenie w zaangażowaniu tych krajów w międzynarodowy handel oraz transfer kapitału. W artykule przeanalizowano wielkość i strukturę towarową handlu krajów grupy BRICS, a także zidentyfikowano obszary, w których wypracowują one przewagę komparatywną.

BRICS COUNTRIES AS PARTICIPANTS OF INTERNATIONAL TRADE

Summary

Brazil, Russia, India, China and South Africa form the BRICS group. They are considered one of the most dynamic countries in contemporary world economy. Their position in the globalised world is changing and their role is growing. It is reflected in the engagement of BRICS countries both in international trade and international transfer of capital. The value and commodity structure of exports and imports of BRICS countries was analysed. The areas of revealed comparative advantage for all five economies were identified with the application of B.Balassa RCA indicator.